

RAT U UKRAJINI I ZAPADNI BALKAN.

Ova analiza sagledava moguće refleksije agresije
Rusije na Ukrajinu na Bosnu i Hercegovinu i druge
zemlje Zapadnog Balkana

Rat u Ukrajini i Zapadni Balkan

Autori

Ahmed Kico, Miralem Kapetanović, Srđan Šušnica

Lektura

Zinaida Lakić

Prelom

Gordan Zovko

Fotografije

123RF

Norveška ambasada u Bosni i Hercegovini (BIH) je podržala izradu ovog Policy papera. Stavovi i mišljenja izneseni u ovom tekstu su autorski i ne predstavljaju izričite stavove i mišljenja donatora i Atlantske inicijative

Rat u Ukrajini i Zapadni Balkan

Ova analiza sagledava moguće refleksije agresije Rusije na Ukrajinu na Bosnu i Hercegovinu i druge zemlje Zapadnog Balkana

Mart 2022.

SADRŽAJ

Uvod	5
I. Tri konteksta koja su dovela do agresije Rusije na Ukrajinu	6
1. Stari sovjetski narativ o slabosti Zapada	7
2. Uvjerenost Kremlja u obnovljenu moć Rusije	8
3. Potcjenjivački odnos prema Ukrajini.....	9
4. Iracionalan stav Zapada i Putinova racionalizacija.....	10
II. Moguće refleksije na Zapadni Balkan i BiH	12
1.Kontinuirano destabiliziranje: Ruska strategija i partneri na Balkanu	13
2. Uloga Crkve Srbije u rusifikaciji srpskog narativa	14
3. Srbija kao ključna ruska platforma: „Srpski svet“ kao preslika „Ruskog sveta“	16
III. Zaključna razmatranja: Tri scenarija destabilizacije Balkana	20
1. Prijetnje secesijom i disolucijom BiH	21
2. Sprečavanje EU i NATO prisustva na Balkanu	22
3. Prenošenje konflikta iz Ukrajine na Balkan?	22

UVOD

AHMED
KICO
MIRALEM
KAPETANOVIĆ
SRĐAN
ŠUŠNICA

U proteklih godinu dana pokrenuti su brojni razgovori i diplomatski napor u cilju rješavanja krize u Ukrajini koja je dobijala na intenzitetu s gomilanjima vojnih efektiva Rusije u blizini granice s Ukrajinom, ali uprkos tome Putin se odlučio za klasično vojno-političko pokoravanje Ukrajine.

Nakon priznavanja odmetnutih regija Donjeck i Lugansk kao nezavisnih država, započeo je agresiju na Ukrajinu, zapravo najveću vojnu ofanzivu u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Iako je Rusija od prve demokratske revolucije 2004. u neobjavljenom a od 2014. godine i u otvorenom ratu s Ukrajinom, od kraja 2015. godine nije bilo vojnih eskalacija, osim manjih narušavanja primirja koja je OSCE uredno bilježio. Sukob u Ukrajini je gotovo pa bio „zaboravljen”; sporazumi iz Minska spominjani su uoči velikih svjetskih političkih događaja; okupirani i anektirani teritorij Ukrajine Zapad je tolerirao Rusiji kao da se radi o „prirodnoj višoj sili”, a sankcije i druge reakcije Zapada bile su odveć mlake i nejedinstvene.

Štaviše, Zapad je, pogotovo vlada Angele Merkel, nastavio trgovati s ruskim režimom i aktivno doprinositi ekonomskim i političkim ciljevima Kremlja.

I.

TRI KONTEKSTA KOJA SU DOVELA DO AGRESIJE RUSIJE NA UKRAJINU

Kremlj je dugo pripremao i planirao intervenciju sovjetskog tipa kojom bi zbacio legitimno izabranu i demokratsku vlast u Ukrajini i tražio je za to najbolji tajming. Okolnosti koje su vjerovatno doprinijele procjeni zvanične Moskve da je sada pravi trenutak za napad mogli bismo, ako izuzmemo procjene zdravstvenog i psihofizičkog stanja Vladimira Putina, podijeliti u tri grupe.

1. STARI SOVJETSKI NARATIV O SLABOSTI ZAPADA

Uprvoj bismo naglasili vanjskopolitičke okolnosti, prije svega atmosferu i stanje politike u zapadnim državama. Kako je nedavno prokomentirao bivši ministar vanjskih polova Ruske Federacije iz doba Borisa Jeljcina Andrej Kozirjev ruska politička elita, pogotovo krugovi oko Putina, „postala je uvjereni u vlastitu propagandu o predsjedniku SAD-a Joeu Bidenu kao mentalno nesposobnom“ i o slabosti, razjedinjenosti i dekadenciji zemalja Zapada. Ovaj stari sovjetski narativ o „trulom Zapadu“, o mlakosti i slabosti njegovih građana, o „bolesnim društvima“ nagriženim političkim „devijacijama“ poput individualizma, liberalizma, slobodne misli i slično ostao je dominantan i u Putinovoj Rusiji. Samo je dodatno učvršćen mlakim reakcijama Zapada na Putinovu okupaciju Krima 2014. godine, ali i slikama povlačenja američke i NATO misije iz Afganistana i munjevitog raspada proameričke vlade u Kabulu u ljetu 2021. te kontroverznim sporazumom između SAD-a i Njemačke iz jula 2021. godine kojim je Washington odlučio omogućiti dovršenje Gazpromovog gasovoda Sjeverni tok 2 kojim bi Rusija da je isti proradio skoro u cijelosti zaobišla Ukrajinu kao gasno-tranzitnu zemlju.

Nije bez uticaja bila ni činjenica da je Zapad već duže vrijeme u političkoj krizi (finansijska kriза, Brexit, izbjeglička kriza, kriza liberalne demokratije), kao i u krizi uslijed pandemije Covida 19. Dodatno, Kremlj je u proteklih pet godina testirao odlučnost, jedinstvo i sinhroniziranost zemalja Evropske unije i NATO-a svojim brojnim vojnim vježbama, naročito u Bjelorusiji i Srbiji, razvijanjem sopstvenih hipersoničnih balističko-nuklearnih potencijala, svojom intenzivnom vojnom, vojno-tehničkom i obavještajnom saradnjom sa Srbijom, intervencijom u Siriji, svojim agresivnim ponašanjem u crnomorskom i baltičkom bazenu, te agresivnim uticajem na politike država na Kavkazu i na Balkanu. Pokazalo se da sve zapadne zemlje ipak nisu podjednako shvatale ozbiljnost i opasnost ovih aktivnosti i namjera Moskve.

Pokazalo se da su prve reakcije država NATO-a na gomilanje naoružanja i vojske na Krimu i uz granicu s Ukrajinom od proljeća 2021. godine, pa čak i prve reakcije na priznavanje nezavisnosti i ulazak ruskih trupa u pobunjene regije Donjeck i Lugansk bile duboko podijeljene i katastrofalno mlake. Dok su evropski obavještajni analitičari smatrali da će se Moskva odlučiti na ograničenu intervenciju u Donbasu i eventualno u azovskom bazenu, nešto slično kao 2014. godine, dotle su se evropske vlade nadale da će se sve završiti proširenjem okupiranog i anektiranog teritorija i održavanjem statusno zaledenog konflikta u Ukrajini, te da će moći nastaviti poslovati i razgovarati s Putinom kao i poslije aneksije Krima. S druge strane, kada je Rusija, po vlastitim procjenama, pridobila podršku Kine za operaciju zbacivanja vlasti u Kijevu, Putin je ocijenio da je ovo najbolji momenat da povrati staru slavu SSSR-a i/ili započne obnovu „ruskog carstva“ koje bez Ukrajine to nije. Ovaj imperijalni refleks je karakteristika svih velikih sila koje se u jednom momentu vide da su na vrhuncu svoje moći.

2. UVJERENOST KREMLJA U OBNOVLJENU MOĆ RUSIJE

U drugoj grupi okolnosti istakli bismo uvjerenost Kremlja o Putinovoj Rusiji kao svjetskoj sili, što ona u vojnem, sirovinsko-energetskom smislu zaista i jeste, ali u tehnološkom, ekonomskom, finansijskom, demografskom to ni izbliza nije. Moskva je prije svega samouvjerenja u učinkovitost i odlučujuću ulogu svojih hibridnih, obavještajno-sigurnosnih, medijsko-dezinformatičkih i vojno-političkih kapaciteta i operacija, prije svega onih pokazanih u Gruziji 2008. i na Krimu 2014. Aneksija Krima smatra se najboljim primjerom hibridnog rata u novije vrijeme.¹ Kombinacijom vojnih, diplomatskih, ekonomskih i informacijskih faktora, Krim je praktički preko noći postao dio ruskog teritorija. Mlake reakcije Zapada dodatno su učvrstile uvjerenje Moskve da svijet globalno zavisi od njenih sirovinskih i energetskih izvora. Nadalje, uspjesi Moskve na planu saradnje s neokonzervativnim, *alt-right* i ultradesničarskim političkim i medijskim faktorima na samom Zapadu i njeni kapaciteti za hibridno, prije svega *cyber* i dezinformacijsko djelovanje iskorišteni su za upad u američki izborni sistem 2016. godine i bili su od ključnog uticaja za izbor Donalda Trumpa za predsjednika SAD-a. To će na prelazu iz 2020. u 2021. godinu rezultirati napadom Trumpovih prijestalica na ustavni sistem SAD-a, ugrožavanjem američkog izbornog sistema i volje građana, te skoro pa urušavanjem povjerenja u demokratske izbore i pravila koji su mogli dovesti i do građanskih sukoba u jednom izrazito pluralnom, liberalnom i po različitim vertikalama i horizontalama podijeljenom, ali i polariziranom društvu.

Također, Moskva posljednju deceniju intenzivno vodi diplomatske i hibridne, prevratničke i kampanje meke moći kako bi se obavještajno i politički pozicionirala u zemljama istočne i jugoistočne Evrope, naročito u članicama NATO-a, putem kojih bi mogla destabilizirati savez i potkopavati minimum jedinstva zemalja članica. Ovdje bi bilo vrijedno samo spomenuti pokušaj državnog udara u Crnoj Gori 2016. godine i u Sjevernoj Makedoniji 2017. godine, podršku secesionističkoj politici Milorada Dodika u BiH i otvorene prijetnje miru u BiH ako se BiH odluči za članstvo u NATO-u. Moskva je predano radila na podržavanju ruskim interesima manje ili više naklonjenih vlada, poput Orbanove u Mađarskoj i Vučićeve u Srbiji, Krivokapićeve i Abazovićeve vlade u Crnoj Gori, one Nikole Gruevskog u Sjevernoj Makedoniji ili Bojka Borisova u Bugarskoj, ili je pak podržavala proruske megafone poput francuske ultradesničarke Marin Le Pen, češkog predsjednika Miloša Zemana, hrvatskog predsjednika Milanovića i drugih. Rusija je jako mnogo uložila u osnivanje ultradesnih i patriotskih grupa i partija, sunarodničkih organizacija, kulturnih i istraživačkih centara, medija i mreže botova i portala na socijalnim medijima, naročito u slavenskim zemljama. U zavisnosti od društveno-političkih osobenosti svake zemlje, Moskva je, koristeći rusofilske sentimente, korupciju i bliskost slavenskih jezika i kulturnih praksi, tj. koristeći informaciju, kulturu i religiju kao oružje, pokušala javnosti i političkim faktorima nametnuti ruski politički diskurs i grandnarativ.

U ovu grupu okolnosti svakako bi trebalo ubrojiti i uvjerenost Kremlja u sposobnosti svog voj-

¹ Konkretnije o hibridnim operacijama koje je Ruska Federacija vodila protiv Ukrajine, odnosno dijela njenog teritorije kao što je Krim, vidjeti u: Kico, A.. Kapetanović, M. (2019). *Bosna i Hercegovina i Zapadni Balkan- aspekti geopolitike i hibridnog rata*, Sarajevo: Atlanstska inicijativa, str. 13.

nog arsenala, naročito nuklearnog, te u stepen njegove modernizacije, obučenosti, opremljenosti i dovoljnosti. Naročito je gajeno povjerenje u adekvatnost i ispravnost Gerasimljove doktrine hibridnog i ograničenog ratovanja i u uspješnost svojih strategija razvoja i doktrine korištenja pomorskih, zračno-kosmičkih, nuklearnih i kopnenih snaga.

3. POTCJENJIVAČKI ODNOS PREMA UKRAJINI

U treću grupu okolnosti koje su doprinijele ratnoj odluci Putina svrstali bismo procjene Moskve o samoj Ukrajini – tačnije o stanju duha i samoidentifikacije ukrajinske nacije, o stanju demokratije i političkih sloboda i težnji, o atmosferi u ukrajinskom društvu i politici, o raspoloženju ukrajinskih građana prema Rusiji i vlasti u Kijevu, te o sigurnosno-odbрамbenim kapacitetima Ukrajine – pogotovo u medijsko-informacionom i *cyber* segmentu i stanju morala ukrajinskih trupa i vojno sposobnog dijela stanovništva. Kako se do sada odvija agresija na Ukrajinu vidljivo je da su stratezi i analitičari u Moskvi imali pogrešne i nepotpune procjene, kao i skromne dubinske uvide po gotovo svakom ovom segmentu. Stiče se utisak da su se stratezi zadovoljavali općim mjestima i pustim brojem komada oruđa u analizama nadmoći ruskog vojnog aparata nad ukrajinskim.

U ovu grupu svakako treba svrstati nešto što bi mogao biti ključan uzrok Putinove odluke, a to je odbijanje političke, crkvene i intelektualne elite u Rusiji da prihvati da su Ukrajinci samostalna, slobodna i od Rusije nezavisna nacija, koja s njom dijeli jedan dio zajedničke historije i kulture, ali nije dio ruske nacije. Postoje i procjene da je sam Putin i krug oko njega emotivno vezan za moć bivšeg SSSR-a i duboko frustriran njegovim raspadom i ekonomskim i političkim kolapsom Ruske Federacije devedesetih godina prošlog vijeka, intimno uvjeren u nepostojanje samostalne ukrajinske nacije, povjerovao svojim propagandistima da Ukrajinom zaista upravlja hunta neonacista-banderista i da značajan dio Ukrajinaca, pogotovo rusofonih, želi oslobođenje od njih te priželjkuje da im to oslobođenje donese ruska vojska.

Ova ubijeđenost o potrebu „denacifikacije“ Ukrajine je u posljednjih pola godine kroz državnu propagandu spuštena do nivoa ruskih vojnika i običnih građana, te otuda ne čudi iskrena uvjerenost zarobljenih ruskih vojnika da su oni došli ne da se bore protiv Ukrajinaca, već da ih oslobode od „nacista“. S druge strane, Putin je i 2004. godine, a posebno nakon smjene proruskog predsjednika Viktora Janukovića i poznatih dešavanja na Majdanu u februaru 2014. godine, smatrao da iza ovih događaja stoji Washington, ali i da Ukrajinu neće moći više učiniti zavisnom i promoskovskom bez primjene sile. Zbog toga je i započeo hibridni rat protiv Ukrajine, čija je prva faza završena aneksijom Krima i formiranjem separatističkih tvorevina narodnih republika Donjecka i Luganska. Ono što Putinov režim suštinski čini napetim kada je riječ o slobodnoj i nezavisnoj Ukrajini, koja ne prati politiku i želje Moskve, jesu dvije ključne odluke velike većine ukrajinskog društva. Prva je da se Ukrajina kao društvo i politički sistem razvija u smjeru liberalnih društvenih vrijednosti, slobodnog tržišta i demokratskog uređenja. Druga je da se Ukrajina svrsta u političko-ekonomski blok EU i uz vojni blok NATO, te tako dugotrajno obezbijedi geopolitički milje za razvoj. Obje ove

odluke ukrajinskog društva su se posljednjim izborima demokratski i legitimno stekle u liku i djelu predsjednika Zelenskog, za koga je glasala ubjedljiva većina glasača. Zbog toga su i Zelenski, kao i njegova porodica te vlada Ukrajine proglašeni primarnom metom ruske agresije. Za Putinov režim, dakle, smrtnu opasnost ne predstavlja Ukrajina kao država, već demokratski procesi u njoj koji se svakog časa mogu preliti na bratski ruski narod i ugroziti vlast u Kremlju. Tu možda leži i odgovor zašto se Putin odlučio na agresiju baš sada. Iz vizure Kremlja postalo je riskantno čekati da se rastuća demokratija i liberalni entuzijazam mladih generacija u Ukrajini pretvori u članstvo u NATO-u i EU. Aktuelna agresija na Ukrajinu je, dakle, jasan pokazatelj vrlo racionalnih ciljeva Putina: Putin ne planira odustati od zauzimanja Kijeva, smjene demokratski izabranog državnog rukovodstva i uspostave marionetske proruske vlasti; ne planira odustati od historijskog projekta vraćanja „vjekovnih ruskih“ teritorija pod okrilje Kremlja i Ukrajine, pa čak i po cijenu uništenja historije i sjećanja jednog naroda; Putin ne planira odustati od stezanja vlastite diktature nad russkim građanima i društvom, niti od brutalnog sprečavanja dotoka bilo kakvih demokratskih uticaja u Rusiju; i na kraju, ne planira odustati od okupacije ukrajinske teritorije i razaranja njene infrastrukture kako bi možda zauvijek onemogućio Ukrajinu da postane članicom EU i članicom NATO-a.

4. IRACIONALAN STAV ZAPADA I PUTINOVA RACIONALIZACIJA

Cilj je, dakle, vazalna i lojalna, formalno nezavisna ali ruska Ukrajina, koja će služiti kao sociološki rov oko „imperije“ koja klizi u tiraniju. Rusiji je potrebna satelitska Ukrajina, nešto poput Bjelorusije, kako bi Kremlj svojim podanicima i svijetu pokazao da „imperija“ nije bajka i da zaista postoji, kao stvarnost. Putina nepredvidivost za zapadni način razmišljanja, da neće uraditi nešto što mu ne ide u korist, obila se o glavu Zapadu. Ono što za Zapad djeluje iracionalno i nelegitimno u političkoj klimi i jeziku Kremlja djeluje sasvim racionalno i legitimno. No da li bi bilo preuranjeno ili uopće ispravno proglašiti Putina i njegove odluke iracionalnim. Iako su podaci zapadnih obavještajnih službi, pogotovo američkih, upozoravali da je napad realan i moguć, pa čak i neizbjegjan, političke elite zapadnih zemalja još jednom su pokazale svoju uspavanost i fokusiranost na poslovovanje s Kremljom te na samouvjerenost da je njihova realnost i Putina realnost. Ali nije.

To što se Putina racio za osvajanje Ukrajine ne poklapa s raciom procjenjivanja i odlučivanja zapadnih zemalja ne znači da Putina djeluje iracionalno. Za istraživače jednak tako može biti iracionalan stav Zapada da Putina racionalizacija pitanja značaja Ukrajine za Rusiju u ekonomskom, vojno-strateškom, identitarnom i historijskom smislu neće prevagnuti u korist ratne opcije, za koju se ovaj ipak odlučio. Putina je, na osnovu za njega racionalnih motiva, od kojih je najracionalniji onaj o nedopustivom uticaju ukrajinske demokratije i geostrateških izbora, povukao riskantni potез kako bi obnovio moć koju je Rusija imala u okviru bivšeg Sovjetskog Saveza, međutim to će se najvjerojatnije dugoročno pokazati kao katastrofalni i poguban potез za Rusiju.

Ostaje da se odgovori i na pitanje zašto se zapadne vlade nisu sada prisjetile događaja od prije više od 20 godina, kada je vojnopolicijska intervencija zvaničnog Beograda na svoju južnu pokra-

RAT U UKRAJINI ZAPADNI BALKAN

jinu 1998. i 1999. godine, koja je zapravo bila sveopći napad na albansko stanovništvo i politički i militantni pokret Oslobodilačke vojske Kosova, ustvari započeta i vođena od jednog diktatorskog režima uprkos najozbiljnijim i vrlo izglednim upozorenjima najmoćnijih zemalja Zapada i NATO-a da će jednu malu zemlju izložiti sankcijama i vojnoj intervenciji. I to je za Zapad bila jedna iracionalnost, dok je za režim u Beogradu to predstavljalo racionalni odgovor na porive i uzroke problema onako kako ih agresor vidi.

Jedine pravovremene i strateški opravdane reakcije dolazile su od Pentagona, koji je tokom prošle godine s partnerima iz NATO zemalja inicirao nekoliko ključnih manevarskih vježbi kopnenih, zračnih i pomorskih snaga NATO članica u čijem tematskom fokusu su bili potencijalni ratni scenariji u bazenu Crnog mora, Ukrajini, na Balkanu i istočnom Mediteranu.

III.

MOGUĆE REFLEKSIJE NA ZAPADNI BALKAN I BIH

Imajući u vidu sve rečeno u uvodnim razmatranjima, pokušat ćemo ovdje samo u naznakama odgovoriti na pitanje da li se sveopća agresija Rusije na Ukrajinu kao sigurnosno-odbrambena kriza može preliti i na prostore BiH i Zapadnog Balkana, i ako da – kako. U tom smislu povući ćemo nekoliko paralela između djelovanja Rusije u Ukrajini i susjedstvu i djelovanja njenog najodanijeg saveznika Srbije na Zapadnom Balkanu i posebno u BiH.

1. KONTINUIRANO DESTABILIZIRANJE: RUSKA STRATEGIJA I PARTNERI NA BALKANU

Kao prvu paralelu između krize na Balkanu i krize u Ukrajini povući ćemo ruski strateški interes da ni u jednom od ovih regiona **ne dozvoli ishode ili dugoročno stabilna rješenja u vidi demokratizacije i liberalizacije društva i ekonomije**, snaženja ustanova ljudskih i političkih prava, jačanja institucija i vladavine prava, smanjenja korupcije i političkog klijentelizma, te s tim u vezi priključenja ovih regiona zapadnim ekonomskim, političkim i odbrambenim savezima. Pravi interes Moskve je stalno održavanje tenzija, korištenje postojećih i potpirivanje novih teritorijalnih, graničnih i etničkih sporova, održavanje zamrznutih konflikata u kojima će Moskva ostati faktor uticaja. Kao i Istočna Evropa i Kavkaz, i Balkan je važan geostrateški prostor na kome su se ukrštali interesi SSSR/Rusije i Zapada. Slično Ukrajini i Kavkazu, ni zemlje Zapadnog Balkana nisu dio zapadne sigurnosne arhitekture ili ekonomsko-političke zajednice.

Ni nakon gotovo trideset godina od završetka rata region nije našao političku formulu niti mudrosti za suočavanje s prošlošću, izgradnje pomirenja i povjerenja – i dalje je u stalnom previranju, hendikepiran međuetničkim tenzijama, slabošću institucija i manjkavom demokratijom. Koristeći jezičke, kulturne i vjerske veze, Rusija je na Zapadnom Balkanu, kao i u Ukrajini i drugim slavenskim zemljama poput Hrvatske, Češke i Slovačke, snažno pozicionirala svoje medijsko-informativno, kulturno-vjersko i obavještajno prisustvo i uticaj. Ruski i proruski mediji poput Sputnjika, RT-a, Geopolitike, Pravde, in4S i drugih djeluju u Srbiji, Crnoj Gori i BiH od 2012. godine i do sada su uspješno nametnuli antidemokratski i antizapadni narativ najvećem dijelu populacije, a pojedine domaće političke aktere pretvorili u svoje glasnogovornike i marionete.

Nakon godina stvaranja povoljne kulturno-informativne klime i mnijenja Moskva je na Balkanu pokazala odlučnost i da provodi subverzivne i prevratničke aktivnosti kojima podriva demokratski napredak ovih zemalja i njihovo pridruživanje NATO-u i EU ili kojima podriva demokratske i izborne procese ili implementaciju izbornih rezultata.² Pokušaj državnog udara u Crnoj Gori na dan izbora 2016. i u Sjevernoj Makedoniji naredne godine eklatantni su primjeri ovoga. Putinov režim još od ukrajinskih revolucija 2004. i Majdana 2014. godine ima strah od demokratski i slobodno izabranih vlasti i od tzv. obojenih revolucija, za koje optužuje Zapad.

Ovaj strah nije ograničen samo na neposredno susjedstvo Rusije, već se odnosi i na Balkan, jer bi odlaskom autokratskih proruskih vlasti njen uticaj na ovom prostoru bio znatno umanjen, što bi

² O važnosti i značaju pristupanja zemalja Zapadnog Balkana u integracije kao što su EU i NATO, posebno sa sigurnosnog aspekta, detaljnije vidjeti u: Kico, A. (2021). „Sigurnosni i ekonomski aspekti pristupanja Bosne i Hercegovine euroatlantskim integracijama”, U: *Zbornik radova Sigurnost i društvo*, Banja Luka: CKM Mostar, Visoka škola Union u Mostaru, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, str. 119.

dovelo do stabilizacije regionalnog razvoja. Po istoj matrici obuzdavanja demokratije i ljudskih prava djeluje i trenutni režim Aleksandra Vučića, naravno u granicama svojim mogućnosti. Upravo je zajednička procjena režima u Beogradu i Moskvi bila da će poslije pobjede Joea Bidena SAD početi sa tzv. izvozom demokratije, te da je potreban zajednički rad na odbrani od tog uticaja. Zbog toga su tokom 2021. godine u nekoliko navrata održani sastanci sekretara Savjeta bezbjednosti Ruske Federacije, Nikolaja Platonovića Patruševa i srpskog ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina, koji su rezultirali dogовором о стратешком партнерству. Prema nekim izvorima³ Rusija i Srbija su u najstrozijoj tajnosti formirale „Radnu grupu za borbu protiv obojenih revolucija“, koja ima zadatku da sprečava masovne demonstracije, da vrši konstantni nadzor nad opozicionim aktivistima, nevladinim organizacijama i nezavisnim novinarima, kako onim iz Srbije tako i onim iz Rusije, istočne i jugoistočne Evrope, i da međusobno razmjenjuju informacije. Prvi rezultati ovog dogovora bili su vidljivi u nedavno otkrivenoj aferi špijuniranja ruskih opozicionih aktivista u Beogradu od strane srpske obavještajne zajednice i slanje prikupljenih podataka Kremlju.

Očigledno da Kremlj nije mogao previše dugo čekati i dopustiti preveliku demokratizaciju i modernizaciju Ukrajine, te se ipak odlučio da ovog momenta svoja hibridna dejstva u obuzdavanju demokratskih procesa zamijeni vojnim. Kao i nedavno u Kazahstanu, Kremlj je pokazao da je radi zaštite svog interesa spremni i vojno djelovati ako demokratski procesi iskliznu iz ruku prokremljanskih autokrata. Pitanje je da li bi Rusija i njen saveznik režim u Beogradu mogli u dogledno vrijeme uličnim nasiljem, (para)vojnom silom i prevratom zaustaviti demokratske procese, pogotovo one koje bi doveli do smjene prokremljanskih vlada, kao npr. onih u Crnoj Gori, Beogradu ili entitetu RS?

2. ULOGA CRKVE SRBIJE U RUSIFIKACIJI SRPSKOG NARATIVA

Druga paralela između Istočne Evrope i Kavkaza na jednoj te Balkana na drugoj strani jeste proizvodnja ili korištenje **međuetničkih sporova i zamrznutih sukoba kao sredstva vođenje vanjske politike podjednako i Moskve i Beograda**. U ruskom pristupu postsovjetskom prostoru vidljiv je obrazac zloupotrebe ruske manjine ili iskorištavanja međuetničkih sporova u kojima je Moskva posredovala i učestvovala uglavnom stvarajući otcjepljenje ili odmetnute regije unutar bivših sovjetskih država, poput Pridnjestrovlja, Južne Osetije, Abhazije, Nagorno Karabaha, do najskorijih Donjecka i Luganska. S porastom moći i uticaja Rusije Kremlj se sve više odlučuje na priznavanje ovih secesionističkih tvorevina kao „nezavisnih država“, čime ustvari blokira procese političkog odlučivanja i vanjskopolitičke inicijative u državama kojima ove tvorevine po međuna-

3 Šire o ovome vidjeti u tekstu koji je objavljen na portalu <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-i-patrusev-srbija-i-rusija-za-jedno-protiv-obojenih-revolucija/> (pristup 2. marta 2022).

rodnom pravu pripadaju. Kao i Rusija, i Srbija je prilikom disolucije Jugoslavije zloupotrebljavala „srpsko nacionalno pitanje“ i fingirala ugroženost Srba radi legitimizacije otvorenog napada na republike Hrvatsku i BiH, te stvaranja u njima odmetnutih i etnički očišćenih a nepriznatih tvorevina. Ali s jednom bitnom razlikom – entitet Republika Srpska (RS) jeste napravila Srbija ali su zapadne demokratije priznale i legalizirale postojanje RS-a kao neodvojivog dijela BiH, sa svim ratnim simbolima, narativima, vojskom i policijom RS-a i ingerencijama s kojima RS i dan danas koči ključne reformske i euroatlantske procese, čime su naivno dopustile *de facto* zamrzavanje konflikta. Danas Moskva, Beograd i Banja Luka koriste konstrukt entiteta RS u BiH i kroz podršku secesionističkoj politici rehabilitiraju ratnu politiku Srbije iz 1990-ih, koče ulazak BiH u NATO i ugrožavaju opstanak BiH kao funkcionalne, cjelovite i suverene države. U Crnoj Gori zajedničkim naporima Beograda i Moskve uspješno je širena propaganda o ugroženosti Srba i Crkve Srbije i obavještajno i materijalno su pred izbore 2020. godine podržani litijaški procesi da bi se oborila prozapadna a instalirala proruska i probeogradska marionetska vlast u Podgorici. Također, Beograd i Moskva zajedničkim naporima izoliraju Kosovo od međunarodnih organizacija, EU i NATO-a, a Beograd koristi iste zahtjeve kao i Kremlj u odnosu na Donbas, za što širom teritorijalnom autonomijom srpske zajednice na Kosovu kako bi preko ingerencija takve etnoteritorijalne zajednice uticao na ključne odluke vlasti u Prištini, pogotovo euroatlantske integracije. Rusija, kao i Srbija, ostvaruje uticaj na sunarodničke etnovjerske zajednice kroz koncept „meka moći“. Od 2012. godine na Zapadnom Balkanu djeluju kulturni centri poput Ruskog doma u Beogradu ili Ruskog kulturnog centra u Banjoj Luci, ali i tzv. Srpske kuće u Podgorici. Grade se „ruska sela“ i srpsko-ruski pravoslavni vjerski centri i mediji, osnivaju se i ulaze u parlamente neskriveno proruske partije, a vremenom je ruska „meka moć“ neometano rasla postajući sve osmišljenija, umreženija, djelujući sve više nasilno ali i prikriveno iza lokalnih proksija. Ti proksiji imaju pojavnje oblike poput lokalnih ograna moto-rističke grupe „Noćni vukovi“, srpsko-ruskih bratstveničkih društava u RS-u, zavjetničkih bratstava vezanih za crnogorske manastire koji su monopolizirani od Crkve Srbije, desničarskih grupa poput „Zavetnika“, „Srbske časti“, te brojnih srpskih veteranskih organizacija i srpsko-ruskih vjersko-militantnih kampova za radikalizaciju i predvojnu obuku djece i omladine iz Srbije, RS-a i Crne Gore. Daleko, najvažniju ulogu u promjeni mnijenja u pravcu interesa Rusije, tj. u rusifikaciji narativa i identiteta patriotski raspoloženog stanovništva u Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i dijelu BiH odigrala je Crkva Srbije, koja je po načinu političkog djelovanja, po ideološkim koordinatama i po ciljevima najsličnija i najbliža Moskovskoj patrijaršiji. Nije isključeno da, u odsustvu demokratskih i historijski nekritovorenih narativa, politička i vjerska elita Srbije uspije među većinom građana Zapadnog Balkana koji se deklariraju kao Srbi betonirati iracionalne narative o Crnogorcima i Bošnjacima ili Bosancima kao „nepostojećim“ ili „izmišljenim“ narodima, a o BiH i Crnoj Gori kao „lažnim“ i „vještačkim“ državama. Slično ruskoj propagandi o Ukrajincima. Postavlja se pitanje da li srpske nacionalističke političke elite na Balkanu, slično Putinovoj oligarhiji, mogu potonuti u iracionalizam koji bi im potpuno zamaglio osjećaj za stvarnost (kao i 1990-ih) – iracionalizam koji bi ih odvažio da se priključe Putinovoj ratnoj kampanji organizirajući eskalacije međuetničkih nasilja i secesionizma u regionu?

3. SRBIJA KAO KLJUČNA RUSKA PLATFORMA: „SRPSKI SVET“ KAO PRESLIKA „RUSKOG SVETA“

Treća paralela između rata u Ukrajini i krize na Balkanu leži u činjenici prijetnje **vojnom eskalacijom, gomilanjem naoružanja i masovnim naoružavanjem** Rusije u Ukrajini a Srbije na Balkanu, te u **intenzivnoj vojno-tehničkoj i vojno-bezbjednosnoj saradnji Beograda i Moskve**.

U tom kontekstu treba posmatrati vrlo urgentno i masovno naoružavanje i modernizacije vojske i policije Srbije u proteklih pet godina uglavnom iz arsenala ruske i kineske vojne industrije, na koje je Srbija potrošila više od četiri milijarde dolara. U novi arsenal Srbije tako je došlo šest ruskih i četiri bjeloruske donacije borbenih aviona MiG 29 te plaćena modernizacija ovih doniranih i četiri domaća aparata; ruska donacija od 30 glavnih borbenih tenkova T-72B1MS i 30 oklopnih borbenih vozila BRDM-2MS, jedna baterija trupne protuzračne odbrane „Pancir S1“; osam do sada kupljenih ili naručenih jurišnih helikoptera Mi-35M od Rusije i 11 Mi-35P od Kipra; osam do sada kupljenih ili naručenih transportnih helikoptera Mi-17V-5; devet helikoptera Airbus H-145M, od kojih četiri za policiju a pet za Vojsku Srbije; 50 aparata lakog protuzračnog oruđa Mistral 3; rusko protuoklopno oruđe „Kornet“; dvije baterije kineskih borbenih dronova CH-92A. Pored ovih uvezenih, vojni arsenal Srbije je značajno uvećan novim ili moderniziranim proizvodima domaće industrije, poput višenamjenskih oklopnih vozila BOV-16 Miloš, OBVT Lazar 3, BVP Lazanski, OT M-21 i MRAP M-20; kopnenog drona DUBP Miloš; moderniziranih verzija borbenih vozila BOV KIV, M83 i M86 i gušeničara BVP M-80AB1; modernizirana verzija tenka M-84AS1/M-84AS2; novog protuavionskog sistema Pasars 16; 12 borbenih dronova Pegasus srpsko-kineske proizvodnje; nove generacije samohodnih haubica M09 105 mm, Nora B-52 155 mm i 2S1 Gvozdika 122 mm i top haubica Sora 122 mm i MGS 25 Aleksandar 155 mm; nove generacije modularnih višecjevnih raketnih sistema Oganj M18, Morava, Alas, Šumadija i Tamnava (s moderniziranim raketama Grad 122 mm, Tamnava 267 mm, Jerina-1 400 mm i Jerina-2 262 mm i drugim); nove generacije domaćih navođenih raketa zemlja – zemlja (Alas, Košava 1 i 2), protuoklopnih raketa (Nova, Pauk), raketa zemlja – zrak (RLN-IC 170) i zrak – zemlja (Ralas, VRVZ-24 i VRVZ-200, E-24-A1, Košava 3 TM i 3 RM, laserski vođena bomba LVB-250F, poluaktivno laserski vođene rakete M-16D, vođene rakete S-8LGR); te nove generacije borbenih dronova (dron kamikaza Gavran 145 i Gavran 2, izviđački dron Vrabac, helikopter dron Stršljen). Uprkos strahovima na Balkanu da bi jačanje srpske vojske moglo dovesti do novih tenzija u regionu, Srbija planira i nove nabavke vojnih sistema poput još dvije baterije i savremenijeg sistema Pancir S1M; još 10 vojnih verzija helikoptera Airbus H-145M; nepoznat broj novih kineskih borbenih dronova CH-95A; mobilni sistem za radio-elektronsku borbu Krasuha 2/4; kineski protuzračni sistem FK3; tri helikoptera H-215 Superpuma za specijalnu policiju; dva transportna aviona C-295; dva helikoptera Kamov 32 za protupožarnu namjenu; još protuoklopnih oruđa Kornet i još protuavionskih oruđa Mistral. Ovom bi trebalo dodati i napore režima u RS-u da naoružava i militarizira policiju RS-a (osnivanje vojno-poličijske formacije Žandarmerije, nabavke vojnih uniformi, šljemova i pancira, nabavke ruskih helikoptera, vojnog pješadijskog naoružanja, vojnih snajpera, lansera granata, oklopnih borbenih vozila sa spregnutim automatskim oružjem

većeg vojnog kalibra), da oživljava namjensku industriju u RS-u kroz domaće investicije (remontni zavod TRB Bratunac, najave otvaranja postrojenja namjenske industrije u Banjoj Luci) ili prodajom preduzeća Srbiji (preduzeće „Zrak“ Teslić ili saradnjom s vojnim kompleksom Srbije (preduzeće Kosmos Banja Luka i vazduhoplovni zavod Orao Bijeljina). Na kraju, ne treba zaboraviti da se obučavanje instruktora i pripadnika specijalne policije i žandarmerije RS-a te pilota helikoptera dešava i u Srbiji i u Rusiji, dok su ruski vojni i sigurnosni instruktori često angažirani i u Srbiji i u RS-u. Niko ne može pružiti garancije da u tim obukama i posjetama nisu učestvovali i pripadnici „Wagner grupe“.

U tom kontekstu treba imati na umu da je Srbija, prema analizi Centra za strateške i međunarodne studije iz Washingtona, prepoznata kao regrutni centar za plaćeničke formacije na mnogim ratišima diljem svijeta na strani ruskih interesa. Naraslo samopouzdanje Srbije u regionu, njen novi vojni arsenal i njena neutralnost oslonjena na vojnu i vojno-tehničku saradnju s Rusijom i Kinom ne može se negirati niti ignorirati. Mogli bismo konstatirati da je prag tolerancije Srbije i „srpskog sveta“ na rizik značajno podignut. To pruža zvaničnom Beogradu veći prostor za rizikovanje, prijetnju vojnom silom i ucjenjivanja u međunarodnim odnosima.

Srbija je to pokazala nedavno na granici s Kosovom demonstrirajući silu na liniji dodira srpske vojske i NATO trupa u isto vrijeme dok je Moskva gomilala trupe na granici s Ukrajinom i pripremala se za ovu agresiju. Tako se Srbija pozicionirala kao ključna ruska platforma u strateški važnom prostoru zaleđa crnomorskog bazena kao klin između istočnog i južnog odbrambenog krila NATO-a. S tim u vezi treba primijetiti da Srbija u svoj vanjskopolitički odnos prema regionu sve više unosi i adaptira rusku doktrinu u postsovjetskom okruženju. Kao ni Rusija nad postsovjetskim, ni Srbija se, u granicama svojih skromnih mogućnosti, nije odrekla uticaja nad postjugoslavenskim državama, a i jednoj i drugoj zemlji vojna moć predstavlja temelj tog uticaja.

Rusija je zapravo, kroz saradnju u oblasti odbrane i sigurnosti, kroz energetiku i ekonomiju, kroz zajedničke obavještajne i hibridne operacije na Balkanu, kroz integraciju „srpskog sveta“ i inicijative „otvoreni Balkan“ u „ruski svet“ (koji u osnovi znači sferu uticaja temeljenu na etničkoj i vjerskoj pripadnosti sunarodnjaka u regionu), postavila i izgradila Srbiju i entitet RS kao glavne saveznike u srcu Evrope i glavne regionalne antidemokratske i anti-NATO agense. Na ovaj način Rusija je u mogućnosti, da preko Srbije, RS-a i prosrpskih snaga u Crnoj Gori i na Kosovu kontrolira sve procese na Zapadnom Balkanu ili barem značajno utiče na njih.

Zbog toga ne treba odbaciti ni mogućnost da ako režim u Beogradu ili onaj u Banjoj Luci, u slučaju neke veće krize ili oružanog sukoba na periferiji EU, zatraži vojnu pomoć od Rusije tu pomoć i dobije ako bi to u tom trenutku bio i ruski strateški interes. Tu mogućnost nedavno je najavio američki analitičar Janoš Bugajski, koji smatra da bi u slučaju oružanog sukoba na Balkanu Milorad Dodik i Aleksandar Vučić mogli zatražiti vojnu pomoć od Rusije.⁴

⁴ Vidjeti u tekstu koji je objavljen na portalu https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/231594/sokantne_najave_iz_washingtona_od_tri_opcije_najizgledniji_je_rat_kojim_bi_se_ukinuli_dayton_kantoni_entiteti_video.html – https://www.slobodna-bosna.ba>tagovi/27362/janusz_bugajski.html#str-1 (pristup 5. marta 2022).

Ta pomoć bi se ogledala u doturanju naoružanja i vojne opreme, obuci paravojnih jedinica i slanju pripadnika „Wagner grupe”⁵ u Srbiju, RS, Kosovo ili Crnu Goru. U ovom pravcu razmišljaju i pojedini analitičari koji idu toliko daleko da upozoravaju na mogućnosti angažmana privatnih vojski. Na tu mogućnost je u oktobru prošle godine upozorio demokratski kongresmen Bill Keating, predsjedavajući kongresnog potkomiteta na kome je održano saslušanje o američkom angažmanu na Balkanu. Tom prilikom kongresmen Keating je izjavio da „postoji potencijalno vojno ugrožavanje Bosne i Hercegovine, te s tim u vezi i angažman zloglasnih stranih privatnih vojski, što stvara potrebu jačanja NATO prisustva u regionu”, dodajući da „ako zaista postoji bilo kakva prijetnja od grupacija poput ‘Wagner grupe’ ili ‘Malih zelenih ljudi’⁶, vjerujem da ćemo biti na oprezu i spremni da brzo djelujemo”.⁷ U ovom svjetlu treba tumačiti izjavu rukovodioca regionalnog predstavništva za Balkan NVO „Ruska humanitarna misija” Branimira Nešića⁸ da su „uvijek bili i da će u slučaju prirodne katastrofe postojati mogućnost direktnе pomoći Ruske Federacije”. Sposobnost i spremnost Moskva da u sadejstvu s članom Predsjedništva BiH Miloradom Dodikom ali i liderom HDZ-a BiH Draganom Čovićem zaista organizuje dolazak vojnog transporta u BiH je prije nešto manje od dvije godine i pokazana. Koristeći se pandemijom i obmanom, ruski vojni a lažno deklarisani kao civilni let je 9. aprila 2020. godine sletio na aerodrom u Banjoj Luci noseći cijelu jednu vojno-medicinsku formaciju. Isto to je pokušano i 1. maja, kada je ruski vojno-medicinski konvoj trebao da uđe u BiH na graničnom prelazu Rača i ode u Mostar.

Šta znači ova složena sigurnosna i politička situacija u BiH sada u kontekstu rata u Ukrajini? Moskva je u Ukrajini imala dvije odskočne platforme za agresiju – Donbas i Krim, dok bi za eventualno izazivanje međuetničkih i međudržavnih sukoba na Balkanu Moskva, po svemu sudeći, imala pet – Srbiju, RS, zapadnu Hercegovinu, sjever Kosova i sjever Crne Gore. Nadalje, moglo bi se zaključiti da je režim Aleksandra Vučića i on lično možda više nego sama Moskva ostao šokiran neuspjehom prvobitno zamišljene ruske vojne operacije, ruskim gubicima, otporom Ukrajine a najviše jedinstvenim i oštrim sankcijama Zapada, prije svega zapadne ekonomije. Da je Moskva imala više uspjeha u zauzimanju Kijeva i svrgavanju demokratski izabrane vlasti, nije isključeno da bi režimi u Beogradu i Banjoj Luci, na ohrabrvanje i paravojnu pomoć Kremlja, već sada organizirali ulične nerede i skupštinska ili plebiscitarna odlučivanja – u RS-u o otcjepljenju od BiH, a u Crnoj Gori o izlasku iz NATO-a, koji bi se pretvorili u pobunjeničke prevrate i usurpiranje državnih institucija. Da li bi bilo naivno ovakav scenarij isključivati i u sljedećih godinu dana. U uslovima dugotrajne političke krize sigurnosna situacija u BiH se nakon agresije na Ukrajinu toliko usložila da su komande NATO-a i EUFOR-a odlučile ozbiljno pojačati vojno prisustvo u BiH i oko BiH i uvesti misije nadzora zračnog prostora iznad cijelog Zapadnog Balkana, osim Srbije.

5 Ruska paramilitarna kompanija „Wagner grupa” prerašena je jedinica ruskog ministarstva odbrane / ili GRU, koju ruska vlada koristi u sukobima tamo gdje se traži poricanje, odnosno kako bi sakrila svoje prisustvo, jer se njegove snage uvježbavaju na kapacitetima i infrastrukturom ruskog ministarstva odbrane.

6 „Mali zeleni ljudi” ili “Little green men” odnosi se na maskirane vojнике Ruske Federacije u neobilježenim zelenim vojnim uniformama, koji nose moderno rusko vojno oružje, a pojavili su se tokom ukrajinske krize 2014. godine, za vrijeme aneksije Krima.

7 Šire o ovome vidjeti u tekstu koji je objavljen na portalu <https://ba.vanews.com/a/kongresmen-keating-treba-razmotriti-svaku-opciju-protiv-onih-koji-prijete-daytonskom-mirovnom-sporazumu-6287582.html> (pristup 7. marta 2022).

8 NVO „Ruska humanitarna misija” predstavništvo za Balkan ima sjedište u Beogradu. Njen direktor je Jevgenij Primakov, unuk bivšeg ruskog premijera J. Primakova, poslanik je u ruskoj Dumi. Bio je povjerenik V. Putina na predsjedničkim izborima 2018. godine. Zabranjen mu je ulazak u Ukrajinu.

III.

ZAKLJUČNA
RAZMATRANJA:
TRI SCENARIJA
DESTABILIZACIJE
BALKANA

1. PRIJETNJE SECESIJOM I DISOLUCIJOM BIH

U zaključnim razmatranjima u poređenju između trenutnog rata u Ukrajini i krize u BiH mogli bismo povući neke važne paralele. Činjenica je da, bez obzira na ishod ruske agresije na Ukrajinu, prostor Balkana, a naročito **BiH, Srbija i Crna Gora do dalnjeg ostaju ključne ruske poluge i prostori za destabilizaciju regionala, NATO saveza i EU, slično kao i prostor Krima i same Ukrajine.** U slučaju Ukrajine to može ostati višedecenijsko stanje, dok će u slučaju Balkana to biti tako sve dok se spomenuta društva ne demokratiziraju i ne suzbiju ili barem na prihvatljivu mjeru smanje uticaj Rusije, antiliberalnih ideologija, etno-ekskluzivističkih narativa, nacionalističkog i vjerskog radikalizma i netolerancije. Slično kao i u slučaju Ukrajine, postoje tri središnje tačke ili problema čijim postepenim adresiranjem bi se suzbio ili pak onemogućio razrajući uticaj Rusije na Balkanu, pogotovo u BiH. To su: 1. demokratizacija i izgradnja institucija; 2. regionalni konsenzus o nepromjenjivosti granica, nepovredivosti teritorijalnog integriteta i državnog suvereniteta i o nemiješanju u unutrašnja pitanja između država regionala; 3. ostvarivanje društvenog, ekonomskog i tehnološkog napretka i što brže integriranje u EU i NATO. Pitanje nepromjenjivosti granica, posebno međusobnog priznavanja Srbije i Kosova, ostaje glavno sigurnosno i razvojno pitanje cijelog regionala. Povremene najave novih dogovora o razmjeni teritorija, promjeni i političkoj korekciji granica postjugoslavenskih država neodoljivo podsjećaju na rusko nasilno „korigiranje“ granica Rusije sa Gruzijom, Ukrajinom i Moldavijom, tj. „korekciju historije“ koja ne isključuje nove sukobe i turbulencije. U tom smislu Milorad Dodik nikada nije krio da ima otvorenu ili tihu podršku Rusije i Srbije za secesionističke težnje iz RS-a, blokadu državnih institucija, za negiranje državnosti, cjelovitosti i teritorijalnog integriteta BiH, za negiranje bošnjačke i bosanske nacije ili naroda u BiH, za napade na ustavni poredak BiH kroz formiranja vojske RS-a ili usurpiranje suverenosti i nadležnosti države BiH od strane entiteta RS. Sve ovo vidjelo se i kroz nediplomatske izjave ruskog ambasadora u BiH Igora Kalabuhova, koji „vraćanje nadležnosti“ posmatra kao tzv. vraćanje na izvorni Dejton i predstavlja kao demokratski proces, dok u Dodikovoj ideji o „samostalnoj Srpskoj u okviru BiH“ ne vidi antidejtonsko djelovanje. Stalne prijetnje secesijom i tzv. mirnom disolucijom BiH direktno su uvjetovane podrškom i pritiscima zvanične Moskve, što je navedeno i u nedavnom izvještaju vojnog komiteta američkog Senata. Već sada je poznato da su instrukcije ruskog ministra vanjskih poslova Lavrova Miloradu Dodiku nekoliko dana nakon početka agresije na Ukrajinu upravo isle u smjeru proglašenja nezavisnosti RS-a, nakon čega bi uslijedilo priznanje od Rusije i njenih marionetskih režima u nepriznatim tvorevinama. Predtekst napada na Ukrajinu je upravo bilo priznavanje nezavisnosti odmetnutih ukrajinskih regija i promjena granica suverene i nezavisne države, dok je sama agresija predstavljala čin eksplicitnog negiranja granica, suverenosti i teritorijalnog integriteta Ukrajine i čin negiranja Ukrajinaca kao nacije.

2. SPREČAVANJE EU I NATO PRISUSTVA NA BALKANU

Drugi predtekst napada na Ukrajinu je svakako dovođenje na vlast vlade koja bi Ukrajinu stavila prvo u NATO neutralnu a zatim i u anti-NATO poziciju. Slične ciljeve Moskva ima i u regionu – da BiH i Kosovo ne nastave put ka NATO-u, a članstvo Crne Gore da barem *de facto* ostane zamrznuto i bez efekata na terenu. Prošlogodišnja izjava ambasadora Rusije u BiH Igora Kalabuhova da će „Rusija u slučaju praktičnog približavanja BiH i NATO-a biti prisiljena na neprijateljski korak“, te da je to njihovo posljednje „upozorenje“, a da zvaničnici BiH treba „dobro da razmisle“ o integraciji u NATO, zvuči zloslutno sada nakon ruskog bombardiranja ukrajinskih gradova i ubijanja ukrajinskih civila i vojnika. Do te izjave Rusija je uglavnom izražavala neslaganje s integracijom BiH u NATO, no danas ova izjava i bombe koje padaju po Ukrajini govore jednim drugim jezikom – govore o tome da Rusija ne želi prepustiti Zapadu kontrolu ovog dijela Balkana, pa možda ni po cijenu otvaranja novih sukoba u Evropi, prije svega u BiH i Crnoj Gori.

Već sada bi mogli postaviti tezu da bez obzira na to kako će se završiti rat u Ukrajini i da li će pozicije Putina oslabiti ili ojačati, ili će vlast preuzeti neki novi „siloviki“, dugoročno Beograd, Milorad Dodik te prosrpski faktori u Crnoj Gori neće odustati od promjena granica na Balkanu, tj. od planova za podržavljenje i osamostaljenje entiteta RS, saoizaciju sjevera Crne Gore i Kosova te eventualno kasnije pripajanje Srbiji. Zavisno od razvoja situacije u Ukrajini, pogotovo na jugu na pravcima napredovanja ruske vojske ka Odesi i Pridnjestrovlju, postoji mogućnost da Moskva i prije nego što osvoji Kijev, uz prijetnju upotrebe taktičkog nuklearnog oružja, osvoji Odesu i deltu Dunava, te upotrijebi vojnu prisilu u Moldaviji i Gruziji radi potčinjanja tih zemalja. Pa čak i da zaprijeti hibridnim upadima na teritoriju NATO-a i EU, prije svega u Bugarsku, Slovačku i Mađarsku. U takvom razvoju događaja postoji vjerovatnoća da bi Moskva obezbijedila potpunu submisivnost Bugarske i Mađarske da dopuste vojni pristup Zapadnom Balkanu. Tada Moskva ne bi imala prepreka da teritorij, crkvu i proruske snage u društvu i državnom aparatu Srbije iskoristi da lansira dalje vojne prisile na Crnu Goru, BiH, Kosovo, Albaniju, Makedoniju i Hrvatsku.

3. PRENOŠENJE KONFLIKTA IZ UKRAJINE NA BALKAN?

U nekom drugom, ograničenijem scenariju moguće bi bilo zamisliti da Moskva, uslijed nepovoljnog razvoja situacije u Ukrajini, odluči da uspostavi svoje direktno (para)vojno prisustvo u Srbiji, Crnoj Gori i RS-u prebacivanjem trupa civilnim letovima iz Rusije i Bjelorusije direktno u ove zemlje s obzirom na to da one nisu jedine u regionu i Evropi obustavile odlazne i dolazne letove iz Rusije ili letjelica povezanih s Rusijom. Prisustvu ruskih trupa u spomenutim državama i entitetu RS ne bi se niko suprotstavio, štaviše. Za razliku od Ukrajine, većinsko stanovništvo gaji iznimne simpatije za Rusiju i prilično je indoktrinirano da u vojnom prisustvu Rusije vide šansu za uspješnu korekciju granica i povijesti u cijelom regionu. U ovom kontekstu treba posmatrati i vojnu vježbu „Slaven-

ski štit 2021”, u kojoj su učestvovale Srbija, Bjelorusija i Rusija, a koja je održana na aerodromu u Batajnici kod Beograda krajem prošle godine. Izloženost aerodroma i poletno-sletnih staza i heliodroma u Srbiji, ali i na prostoru RS-a i u Crnoj Gori za ovakve scenarije je više nego očita i izgledna. Zapadni stratezi i kreatori politika treba da shvate strateški ali i lokalni kontekst, tj. godinama pripremanu rusofilsku klimu u Srbiji, Crnoj Gori i RS-u, unutar kojih bi Rusija mogla makar pokušati provesti ove vrste munjevitih intruzija.

Ne treba nikoga čuditi da je za obezbjeđivanje potčinjenosti bivših sovjetskih država Moskvi uglavnom (osim Jermenije) potrebno zastrašivanje, prijetnja vojnom silom i oružani napadi, dok bi za potčinjavanje Srbije, Crne Gore i RS-a interesima Kremlja bilo dovoljno iznenadno i neagresivno pojavljivanje ruske vojske u ovim zemljama. Postavlja se pitanje da li bi i zbog čega Rusija imala interes u ovoj fazi rata u Ukrajini ili nešto kasnije prenijeti nestabilnost i konflikt baš na Zapadni Balkan. Prvo, na tom prostoru Moskva ima već „skuvana društva“⁹ i političke i sigurnosne aparature, i priliku da raspirivanjem međuetničkih tenzija i ohrabrvanjem secesionizma zapali lokalne sukobe u kojima bi se našle tri, možda i četiri NATO članice (Hrvatska, Crna Gora i Sjeverna Makedonija, možda i Albanija). Zatim, na taj način Rusija bi pokušala da težište krize u Ukrajini izmjestiti iz svog susjedstva, kao što je to uradila nakon okupacije Krima i dijelova Ukrajine kada se uključila u rat u Siriji. Na kraju, time bi Rusija otvorila novi konflikt, novi front u zaleđini NATO-a, kojim bi uzdrmala spremnost i volju NATO članica u regionu (uključujući i Mađarsku i Bugarsku) da učestvuju u donošenju odluka unutar organa NATO-a, pa čak i da nastave s dalnjim aktivnim vojnim angažiranjem u NATO operacijama. Ovo ide uz strateški cilj Kremlja, koji vjeruje da je neophodno destabilizirati Zapad kako bi ga držao podalje od svojih granica.

9 „Skuvana društva“ u Srbiji i entitetu RS posljedica su hibridnog rata koji se prvenstveno događa u komunikacijsko-informativnoj domeni, što implicira *preuzimanje kontrole nad metinim procesima razmišljanja i donošenja odluka*. Kada preuzmete nadzor nad metinom strategijom, onda preuzimate nadzor na procesom donošenje njegovih odluka. Protivnika se dovodi u situaciju da donosi odluke koje vama idu u korist, a njemu na štetu. Onog trenutka kada je razvoj informacijsko-komunikacijskih sustava došao do te razine da se primjenom informacijskih i medijskih informacija, njihovim upravljanjem, korištenjem, ali i manipulacijom utiče na cilj, stvoreni su uvjeti da ta nekinetička ubojita sredstva preuzmu dominaciju nad kinetičkim. Rusko hibridno djelovanje u Srbiji, entitetu RS, te dijelom i u Crnoj Gori, većinu građana, kao i politička vodstva dovelo je u poziciju da donose odluke koje idu u prilog Rusiji, a ne Srbiji, entitetu RS ili Crnoj Gori. Detaljnije o ovome vidjeti u: Kico, A., Japalak, A. (2021). „Non paper diplomacija, jedna od najsofisticiranijih metoda hibridnog djelovanja protiv zemalja Zapadnog Balkana, a posebno Bosne i Hercegovine“, U: *Zbornik radova Nauka, društvo i neizvjesnost*, Banja Luka: CKM Mostar, Visoka škola Union u Mostaru, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, str. 104.

RAT U UKRAJINI I ZAPADNI BALKAN